

רק בעוד שנה יושלם סביבו איומי המלחמה

ברגעים המתוחים ביותר של השבוע, על גבול ישראל-סוריה (ראה עמודים 89), שלחה דמשק איגרת מיוחדת ליתר הממשלות הערביות. הוזהרו הסורים: "נרקמת תוכנית ישראלית חדשה לבצע את השלב המכריע בהטיית הירדן תוך השבועות הקרובים, כדי להפגיע את העולם הערבי ולהשיג הכרעה מהירה בעניין זה. בעיצומו של אישקט על הגבול".

בשיחה עם ראש מטה המשקיפים של האו"ם, הגנרל קארל פון הורן, בדמשק, הוסיף הרמטכ"ל הסורי נאמק כמאל: "סוריה לא תהסס מלהגיב בכל הכוח העומד לרשותה, במיקרה של ביצוע ממשל של מפעל הטיית הירדן". בזאת לא היה שונה הדעה, זהר אלדין, שכתב בתחילת השנה, בבטאון הצבא הסורי אל-ג'ונד: "כל חייל בצבא הסורי יודע, כי היהודים מנהלים מערכה עם הערבים על המים, וכי בתוצאות מערכה זו תלוי גורל הקיום היהודי בפלסטין. סוריה הערבית לא תרשה לעולם את הגשמתן של תוכניות המים של ישראל".

ואילו, מצד זה של הגבול, חזרו לא פעם שרים ומצביאים בדימוס וקבוצו: "על מיהירדן נלך למלחמה!" מה היא, אפוא, התוכנית שבגללה עלולה לפרוץ מלחמה? מה ערכם של מיהירדן — המים היחידים בעולם שאינם מכבים תעורות, אלא מבצרים אש?

★ ★ ★

כסף, כסף ועוד כסף

את השיבות התוכנית להעברת מיהירדן לנגב אפשר לאמוד בכמה צורות: הפשוטה ביותר היא להתבונן במיספרים המבאים, המספרים על הגידול העצום בתקציב המדינה המיועד למפעל-הירדן. בשנה הראשונה להתחלת ביצוע המוביל-הארצי הקציבה הממשלה סכום של שניים ורבע מיליון ל"י. כעבור שנה גדלה ההקצבה לשלושה וחצי מיליון ל"י. בשנה השלישית כבר הגיעה לשמונה ורבע מיליון ל"י, ובשנה הרביעית כמעט הוכפלה: 15.6 מיליון ל"י. כעבור שנה שוב הוכפל התקציב והגיע ל-32 מיליון לירות ישראליות.

אנשי מקורות, המבצעים את עבודת-הענק, נראו על כל פני הארץ. בתחילה היה זה בעבודות מדידה ובדיקות. אחר כך החלו תופרים תעלות, כורים מינהרות, מניחים צינורות, בונים מאגרי-מים ענקיים. הכל בבת אחת, בקטעים בלתי מחוברים. וככל שגבר הקצב, גדל התקציב. עד כי בשנה האחרונה הגיע לכדי 60 מיליון, ולשנה הבאה מבקשת מקורות תקציב של 110 מיליון ל"י. לוי אשכול היממה, רמז שאין לו כסף, ולבסוף הודיע שיאשר תקציב של 90 מיליון לירות.

אלא שהמיספרים העגולים מספרים רק חלק אחד מהסיפור. חלק זה נוגע למיבנה הכלכלי של המדינה. קיימת השקפה האומרת, כי המוביל הארצי אינו אלא מיפעל-מותרות, חסר הצדקה כלכלית, וכי הוא מוכתב על-ידי תפיסת ההתנחלות הצינורית, לפיה יש לפתח חקלאות אפילו בנגב — גם אם כל עגבניה תעלה חמש לירות. כדאי יותר להשקיע את מאות המיליונים של המוביל בפיתוח תעשייתי.

התשובה הרשמית לכך היא, שאין כל אפשרות לבסס משק תעשייתי בישראל. הארץ עניה בחומרי-גלם. היא מנותקת מן השחקים הגבוהים שלה לייצוא תעשייתי, קשורה דחקה במערב התעשייתי. במיבנה זה גדל חלקה של מחציתה הדרומית של הארץ יכולה אמנם לקיים אוכלוסיה חקלאית, כפי שהיא קיימה אותה במשך דורות: על רמה נמוכה מאד. כי אין שם נהרות, אין כמעט מעיינות והגשמים מועטים ולא-בטוחים. כדי להבטיח רמה גבוהה יותר חייבת להיות חקלאות אינטנסיבית, מתועשת, רבת-מחזוריים. על כן בא הרעיון להעביר את מיהשפע של צפון הארץ דרומה, אפילו אם המחיר מוקיע-שחקים.

★ ★ ★

המובשורים שברדן

קיימים בעולם מיפעלי מים גדולים יותר מן המוביל הארצי. העיר לוס-אנג'לס, למשל, מביאה את מיהשתייה שלה בצינורות, ממרחק 300 ק"מ. המושבה הבריטית הונג-קונג מקבלת חלק חשוב ממימיה מעבר לגבול, מסין הקומוניסטית. בצינור שאורכו 75 קילומטרים.

המוביל הארצי — וכבר עתה רועמים ומתלקחות בגללו התקריות בגבול

השנה שניצבה בפני המוביל הארצי: בעייתו של עמק בית-נטופה.

דחפורי מקורות נעצו את שיניהם בארמה השחורה של העמק הגלילי הפורה, כדי לחפור תעלה של 17 קילומטר. אך אחרי נעיצת-השיניים באה הפסקה של כמה חודשים מתוחים. בעלי-הקרע, תושבי עראבה וסכנין הערביים, התנגדו להפקעת אדמתם. בתחילה נשכבו לפני הדחפורים, אחר-כך פנו לכל הערכאות המשפטיות של המדינה. הם טענו כי העברת המים בתעלה פתוחה ורחבת-ידיים גוזלת מהם חלק ניכר מאדמתם. בתי-המשפט ציוו עליהם לפנות את הדרך, ובחסות כמה מאות שוטרים חידשו הדחפורים את מלאכתם.

המוביל עורר עוד בעיה שהיתה רצינית מאד, אם כי לא חסמה את דרכו. הייתה בעיית המליחות של מיהכנירת. הסתבר כי מעיינות מלוחים שופכים את מימיהן לאגם. שאיבת המים המתוקים, הנכנסים לצפון הכנירת, תגביר במידה ניכרת את מליחות המים שיחזרו באגם. הפתרון נמצא בצורה עקיפה: אותרו המעיינות המלוחים, ועתה תיחפר תעלה קטנה — מעין מוביל זוטא — מטבחה ש בצפון הכנרת.

תעלה זו תנקו את המים המלוחים, תזרים אותם אל מחוץ לאגם הכנירת. מימי הכנירת ישמרו על מתקנתם.

★ ★ ★

אינסטלציה לפרוץ?

כל אלה בעיות פנימיות. אבל בעיית-הבעיות אינה פנימית. אין היא קשורה במיכשולים טכניים או כספיים. זוהי בעיה בינלאומית והיא קשורה בכמה מן הארצות השכנות.

כי הירדן והכנרת מקבלים מים מכל שלוש הארצות הנפגשות בפניה הצפונית: לבנון, סוריה וישראל. ארץ רביעית, ממלכת הירדן, סומכת לא במעט על מים אלה להי הפליחים שלה. על כן, בהעלות ישראל את תוכנית המוביל הארצי, ברור היה שגם לערבים יהיה מה לומר בנידון. והם אמרו זאת, ובתוקף: לא!

רק פעם אחת נראה היה כאילו יימצא בכל זאת פתרון של-שלום. שליחו של נשיא ארצות-הברית, אריק ג'ונסטון, סובב בין בירות המרחב והציע תוכנית מפורטת לחלוקת מיהירדן והכנירת בין ארבע הארצות המעוניינות. ירדן קיבלה את הצעה. כמות התקציב, מתוך שיקול שתמורת ההסכמה תעניק לה ארצות-הברית סיוע להקמת הסכר הגבוה באסואן. אבל סוריה ולבנון התנגדו לכך בכל תוקף. הסכר שר החוץ הלבנוני לג'ונסטון: "כשנכנס פרוץ לבייתך ומשלת עליו, ואינך יכול להוציא אותו, אתה נאלץ להשלים עם הפלישה. אבל הרי לא יצפה איש ממך שתתקין עבורו אינסטלציה".

כך גם עם הצינורות: הערבים נאלצים להשלים עם קיומה, אבל לא יעזרו לה בכל צורה שהיא להתבסס. על כן נפלה התוכנית כולה למים.

באין הסכם, ניגשה ישראל לביצוע חד-צדדי של התוכנית. ליתר דיוק: נעשה ביצוע חד-צדדי על-ידי שתי מדינות. שעה שישראל חפרה את תעלותיה, חפרו הירדנים תעלות משלהם, בסיוע אמריקאי, להטיית מיהירמוך, מדרום לכנירת. מיפעל הירמוך הסתיים, והוא משקה שטחים נרחבים מזרחה לירדן, המעובדים ברובם על-ידי פליטים פלסטיניים. ההסכם האילם בין ישראל וירדן היה אפשרי מפני שלשתי המדינות אינטרס מישקי מעשי. אולם לשתי המדינות הנותרות — סוריה ולבנון — אין עניין חיוני במי הירדן. האינטרס שלהן הוא עקרוני-פוליטי מובהק — והוא מכתוב להן התנגדות נמרצת לתוכנית הישראלית.

עיקר הצעקות בא מצד סוריה — ולא רק צעקות. עוד בשלבים הראשונים של עבודות המוביל הארצי, כאשר עסקה מקורות בניקוז ותיעול הירדן, באזורים המפורזים ובסמוך להם, אירעו התנגשויות מוזיקיות המורות.

אין זה פלא, שכאשר ביקרה בישראל מישלחת של קולג' המלחמה של ארצות-הברית, לפני שמונה חודשים, התעניינה בתוכניות המוביל-הארצי. הסכר אחד מחברי המשלחת: "בלבנון אמרו לנו, שהערבים יצאו למלחמה כדי למנוע את ביצוע תוכניות המים שלכם." אם אמנם יבצעו את איומם — אפשר יהיה לדעת תוך זמן לא ארוך.

המים שידרליקו לאנו

ברוב המיפעלים הללו קיימת בעייה הנדסית פשוטה: מניחים צינורות, ולפעמים אין אפילו צורך במכונות-שאיבה. כזה, פחות או יותר, הוא מיפעל ירקון-נגב, המזרים את מימי הירקון מראש-העין דרומה. אך החלק הצפוני של המוביל-הארצי שונה לחלוטין.

נקודת-המוצא היא טבחה, בחלק הצפוני של הכנירת. הצינור הענק, שבתוכו יכולה לנסוע מכונית, מגיע עד ראש-העין, שם הוא מתחבר עם שני הצינורות הקיימים, של קו ירקון-נגב. אולם ב-130 קילומטרים בין טבחה לראש-העין חייבים מי הצפון ולפסל לפיסגת הרים, לעבור 12 קילומטרים במינהרות תת-קרקעיות, 33 קילומטרים בתעלות פתוחות ו-78 קילומטרים בצינור של 108 צל.

כאשר יושלם המיפעל כולו בעתיד, הוא יזרים דרומה 320 מיליון מ"ק מים. לשם השוואה: כיום מסתכמת תצורת המים של המדינה כולה ב-1270 מיליון מ"ק.

130-הקילומטר שלו נתקל המוביל-הארצי בכמה בעיות רציניות. הראשונה צצה מיד מעל טבחה. היתה זו בעייה טכנית: כיצד להרים את מי הכנירת לגובה 250 מטר, תוך מרחק של שני קילומטרים בלבד? נחצב אולם ענק בתוך ההר, ובקרוך יותקנו שם מכונות-שאיבה אדירות שהוזמנו בחו"ל. מכוונת אלה יעלו את המים מאחת הנקודות הנמוכות על פני תבל, לתעלה בגובה של 40 מטר מעל פני הים. משם, דרך מינהרת עילבון, אל המקום שהיווה את הבעיה

שלוש שנים. בארצות-הברית מבוצעים ניתוחים כאלה מידי יום ביומו והאינפורמציה הנוצלת ללא ספק לרופאים הישראליים. לאורח הישראלי, החושש ממחלות-לב או החולה בהן, יכלה להועיל יותר מכל עצתו של ראש הצוות האמריקאי של הכנס — פרופ' ג'רי פיית, שקבע בהרצאתו "המועמדים למחלות-לב":

הסיבות למחלות-לב הן רבות ושונות. אחת מהן — המתח הנפשי העצום בו חי האדם בתקופה המודרנית. סיבה אחרת היא העובדה שכל העולם המערבי הפך לעולם של יושבי-כסאות ונוסעי-מכוניות במקום מתעמלים והולכי-רגל. יש צורך לערוך כל יום התעמלות גופנית, לפחות לשעה קלה.

כמו זו של ד"ר ויליאם סורמן, שעבד כ-פרזיטולוג בג'ונגלים של אפריקה התמחה במחלות-לב נדירות במיוחד, או של אוסטר אבוט, מנתח-לב, שהרצה על בעיית הלידה ומחלות-הלב, ועל ניתוחי-לב הכרחיים בתקופת-ההיריון.

סימפוזיון מעניין לא פחות היה הסימפוז'ון על ניתוח לב פתוח. הלב מן המכונה. עד לפני כמה שנים היה מנתח-לב עושים חור קטן בלב גרם ובעזרת מישוש מוצאים את הליקוי ומתקנים אותו. הטכניקה איפשרה המצאת לבי-ריאות מלאכותיים הממלאים את תפקידו של הלב הפגוע והריאות בשעת הניתוח. נותנים שהות לרופאים לפתוח את הלב, לראות את הליקוי ולתקנו בצורה מושלמת. בארץ, למשל, מבוצעים ניתוחי לב פתוח כבר

מובהקים המבצעים על אפשרות של התפתחות מחלות-הלב. אחת האפשרויות שהועלו וקיינו של אושרו מבחינה מדעית, התבססו על העובדה שאשה בגיל הפריורן רגישה למחלות-לב רק בחמישים מהגבר.

על בסיס עובדה זו העלו מלומדים אחדים את הסברה שההורמון הנשי מחסן מפני תופעות הלוואי הגורמות למחלת-לב. אפשרות אחרת, שנחקרה, כאמור, בישראל, היתה — שריכוז שומנים מסויים בגוף גורם ליתר הופעת ההסתיונות והרמת הלחץ הליטי של מחלות-הלב.

מחלות מן הג'ונגל. נוסף לצד העקרון התעניינו הרופאים הישראליים גם בצד המעשי של ריפוי וניתוחי-הלב, כי הנסיון המעשי הוא רב יותר בארצות-הברית מאשר בישראל. וכך יכלו הם להאזין להרצאות,